

**„Világunk átalakítása:
a fenntartható fejlődés 2030-ig szóló programja”**

**A minden ENSZ-tagállam által elfogadott nemzetközi programnak
a fejlett országokra is közvetlenül vonatkoztatható
fenntartható fejlődési céljai, célpontjai, feladatai**

Az alábbiak azokra az általános és konkrét célokra, célpontokra, feladatokra utalnak, amelyek közvetlenül érintenek vagy érinthetnek fejlett országokat is, ill. azok egyes társadalmi csoportjait. Ezek annak alapján azonosíthatók, hogy az elfogadott Program kitűzi az adott probléma megoldását *mindenütt, ill. mindenki számára 2030-ig* vagy megadja, hogy – a globális szint mellett – *konkrétabban nemzeti szinten mit kell elérni 2030-ig* és különböző kimutatások szerint az adott probléma megoldásra vár egyes fejlett országok, ill. egyes társadalmi csoportjai esetében.

A cselekvési területek csoportosítása a teendőkkel együtt a Program tételes elemzését tartalmazó írásban¹ bemutatott szerkezetet, kiemelés követi. Ez ugyanis figyelembe veszi, hogy nemcsak a Program részét képező – annak 59. és 60. bekezdése között felsorolt – Fenntartható Fejlődési Célok, hanem a Program többi része, bekezdése is utal bizonyos célokra, feladatokra elsősorban a végrehajtási eszközök kapcsán. A hivatkozott írásban alkalmazott módon – az egyértelmű azonosíthatóság érdekében – az alábbiak is jelzik a Program vonatkozó bekezdéseinek és céljainak sorszámait (szögletes zárójelben, a célok és az azokhoz tartozó célpontok sorszámait pedig dőlt szedéssel).

Az új Program egy átfogó jövőképet, víziót vázol, amelyhez illeszkednek a 2016–2030-as időszakra megadott célok és feladatok. *Az elfogadott dokumentum bevezető része szerint az ENSZ-tagállamok magas rangú állami vezetői országuk képviselőiben kinyilvánították a Program melletti politikai elkötelezettségüket, azt a szándékukat, hogy a célok minden társadalom és társadalmi csoport számára teljesüljenek, továbbá azt, hogy minden kormány – a globális célokkal összhangban és a nemzeti körülmények figyelembevételével – meg fogja határozni országa számára a teljesítés módját.* Ez tehát feltételezi, hogy – mint hazánk esetében is a meglévő stratégiai megközelítés mellett – nemzeti szintű végrehajtási programok vagy intézkedési tervek készülnek a 2030-ig szóló, egymással összefüggő fenntartható fejlődési célok elérése érdekében.

¹ Faragó T., 2016: Világunk 2030-ban: a nemzetközi együttműködés új egyetemes programjának előzményei, lényege és értékelése. Külügyi Szemle, 15:2, 3-24. o. <http://kki.gov.hu/kulugyi-szemle-2016-2> <http://real.mtak.hu/38257>

A méltányos emberi étellel összefüggő célok, feladatok

Szegénység. A Program globális léptékben megcélozza a szegénység felszámolását [2. bekezdés; 1. cél]; ezt konkretizálja a jövedelmi szegénység küszöbértékével jellemzett mélyszegénység 2030-ra előirányzott teljes körű leküzdésével [1.1. célpont]. Miközben e rendkívül alacsony küszöbérték nem „releváns” általában a fejlettebb országokra, ugyanakkor a Program – egyetemes jellegének megfelelően – minden ország számára is tartalmaz konkrét célpontot: *a nemzeti meghatározások szerint szegénységben élők arányának felére csökkentését* [1.2]. Ehhez közvetlenül kapcsolódik három további feladat: *mindenki számára a megfelelő szociális védelem* [1.3], *az alapvető gazdasági erőforrásokhoz (földhasználat stb.), szolgáltatásokhoz való hozzáférés egyenlő jogának biztosítása* [1.4], valamint – különösen a szegények esetében – *a szélsőséges hatásoknak való kitettség, sérülékenység mérséklése* [1.5].

Éhínség. Az új Program ambiciózus célt jelöl meg: 2030-ra el kell érni, hogy *mindenki mentesüljön az éhínség és az alultápláltság problémájától* [2.1, 2.2].

Víz. Az elfogadott célok felettébb ambiciózusak, hiszen azok értelmében 2030-ra *mindenki számára elérhetőnek kell lennie a biztonságos és megfizethető ivóvíznek, a megfelelő szintű szanitációnak és higiénianak* [6.1–2].

Egészség. A Világunk-2030 program kiter a *nem járványos betegségekből fakadó korai halálozás egyharmadával való csökkentésére* [3.4], *a drog- és alkoholfogyasztásból, a közlekedési balesetekből, az egészségkárosító környezeti hatásokból eredő halálozási arány és egészségkárosodás jelentős fokú csökkentésére* [3.5–9]. A korábbi célok és teljesítések alapján a legnagyobb kihívást a következők jelenthetik: *az újszülöttek és az öt év alattiak esetében a tulajdonképpen megelőzhető okokból történő elhalálozás teljes kiküszöbölése, valamint bizonyos járványos betegségek teljes mértékű megszüntetése 2030-ig* [3.1–3].

Lakhatás. A lakhatási szegénység továbbra is kritikus probléma maradt szerte a világon, és emiatt figyelemre méltó, hogy a Program 2030-ra előrevetíti *a megfelelő, biztonságos és megfizethető lakhatást és ahhoz kapcsolódóan az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférést mindenki számára* [11.1].

Oktatás. Az új Program részben megismételi, részben pontosítja a korábbi célokat: *2030-ra minden fiatalnak megadassék már nemcsak a megfelelő minőségű alapfokú, hanem a középfokú oktatásban való részvétel és annak elvégzése is* [4.1].

Foglalkozás. A Világunk-2030 program tételesen foglalkozik e témakörrel: *2030-ra előirányozza a teljes foglalkoztatottságot, mindenki számára a tisztas munkát* [8.5]; *2020-ra a munkanélküli fiatalok arányának nagymértékű csökkentését* [8.6]; mindezt kiegészítve *a munkajogok védelmével* [8.8].

Energia és közlekedés. Az új Programban szerepel az a cél, hogy 2030-ra mindenkinek elérhető legyen a megfizethető, megbízható és modern energiaszolgáltatás [7.1]. Az energiához hasonló célként a Program tartalmazza, hogy 2030-ra mindenkinek elérhetőek legyenek a biztonságos, megfizethető, hozzáférhető és fenntartható közlekedési rendszerek [11.2], ebbe nyilvánvalóan beleértve a közösségi közlekedést, de a rendszer más összetevőit, infrastruktúráját is.

Egyenlőtlenségek. Az új Program önálló fenntartható fejlődési célként hangsúlyosan kitér a tág értelemben vett egyenlőtlenségek csökkentésére [10]. Ennek legkonkrétabb célpontja szerint el kell érni *a népesség – jövedelmi szintje szerint – legszegényebb 40 százaléka számára a jövedelem tartós, az átlagnál nagyobb ütemű emelkedését* [10.1]. Általában is feladat az egyenlőtlenségek, megkülönböztetések felszámolása [3, 8, 13; 10.2]. Külön is szó van *a nemek közötti teljes egyenlőség biztosításáról* [20], *a nők és a lányok bármilyen hátrányos megkülönböztetésének, a velük szembeni erőszak minden formájának a felszámolásáról, a közéletben való egyenlőségük eléréséről*, továbbá *a családért, az otthonért végzett tevékenységük elismeréséről* [5.1–5]; *a szexuális és a reprodukciós egészséghez fűződő jogok biztosításáról* [5.6]; *a nemek között az oktatás bármely szintjén történő különbségtétel megszüntetéséről* [4.3, 4.5].

A társadalmi, gazdasági és települési környezet

Társadalmi feltételek. A társadalmaknak és intézményeiknek a fenntartható fejlődés elveivel, koncepciójával összhangban való működéséről szóló általános célhoz [16] olyan célpontokat rendeltek, amelyek a már jól ismert követelmények elérését, betartását szorgalmazzák. Ilyen követelmény *az erőszakmentesség; a gyermekek védelme; a jogállamiság; a pénzügyi „panamák”, a korrupció és a megvesztegetés visszaszorítása* [16.1–5]; *az intézmények hatékony és átlátható működése; a nyilvánosság részvétele a döntéshozatalban; az információkhoz való hozzáférés; a diszkriminációmentes szabályozás* [16.6–10; 16.a–b]. Ez utóbbihoz kapcsolódóan az egyenlőtlenségek csökkentésének szentelt cél [10] külön is hivatkozik *a diszkriminációmentes, az egyenlőséget erősítő „befogadó” társadalmi körülményekre, beleértve az annak megfelelő migrációs politikát is* [10.2–5, 10.7].

A gazdaság fejlesztése. Az új Program sem jelez – a korábbi nemzetközi megközelítésekhez képest – paradigmaváltást, nem kínál a szociális és a környezeti problémák szempontjából hathatósabb megoldást, hanem megismétli, hogy *fenntartott és fenntartható gazdasági növekedésre van szükség* [3, 9, 27; 8.1], amely *a termelékenység növelésével, az erőforrás-hatékonyság javításával, a fenntartható fogyasztásra és termelésre való fokozatos áttéréssel, a környezetpusztítás mérséklésével, teljes foglalkoztatással jár együtt* [8.2–5; 12.1–2]. Az elfogadott dokumentum szerint e gazdasági fejlődéshez és a jóléthez is lényeges *a megfelelő*

infrastruktúrák létrehozása, a nemzeti körülményektől függően a fokozott iparosítás, a „környezetbarát” technológiák alkalmazása és az innováció elősegítése is [9.1–5].

Mezőgazdaság. A Program hangsúlyosan szól a mezőgazdaságról [24], és konkrét célként kitűzi a *mezőgazdasági termelékenység 2030-ig történő megkétszerezését* [2.3] olyan fenntartható mezőgazdasági gyakorlat követésével, amely elősegíti az *ökológiai rendszerek fennmaradását és az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást, a talajminőség javítását, a genetikai diverzitás fenntartását* [2.4–5].

Vízgazdálkodás. Az új Program a „vízbiztonság” mellett tételesen megfogalmazza – de konkrét célértékek nélkül – a vízgazdálkodás előtt álló, mindenhol teljesítendő célokat. Ezek: *2030-ig a vízminőség és a vízhasználat hatékonyságának javítása; integrált vízkészlet-gazdálkodás; 2020-ig a vízi ökoszisztémák védelme, illetve helyreállítása* [6.3–6].

Energiagazdálkodás. A „Fenntartható energiát mindenkinek” elnevezésű nemzetközi célkitűzés 2012-től nyert teret, és akkor még több elvárt kritériummal jellemezték az energiagazdálkodás fenntarthatóságát: legyen megbízható, megfizethető, gazdaságilag életképes, társadalmilag elfogadható és környezetileg megfelelő. Ezeket az elvárásokat jeleníti meg az új Program is: *2030-ra a megújuló arányának lényeges növelését, az energiahatékonyság-javítás ütemének megkétszerezését* [7.2–3].

Más ágazatok. A Program közvetlenül vagy közvetve bizonyos – konkrét célértékekhez nem kötött – teendőket említ több más olyan ágazatra vonatkozóan is, amelyeknek eltérő időtávú, mélységű és eredményességű globális együttműködési előtörténetük van. Ilyen az ipar- és infrastruktúra-fejlesztés [9.1–5], a vegyipar [34, 3.9, 6.3; 12.4], a közlekedés [11.2] és a turizmus [33, 8.9; 12.b].

Települések. A településeken az „élhető”, fenntartható körülmények jellemzőinek meghatározásával, azok biztosításának elősegítésével, a településtervezéssel és -fejlesztéssel kapcsolatos korábbi együttműködés általános célkitűzéseit, irányadó ajánlásait veszi át a Program. Ezek sorába tartoznak: *a települési környezetminőség javítása és a települések környezetterhelésének csökkentése* [34; 11.6], *a fenntartható településtervezés és regionális területfejlesztés alkalmazása, a természeti katasztrófák településekre gyakorolt hatásainak csökkentése* [34; 11.3, 11.7, 11.a–b].

Környezeti folyamatok, célok és feladatok

A Világunk-2030 program külön tételesen foglalkozik környezeti ügyekkel amellyel, hogy mindegyik önállóan megjelenített társadalmi-gazdasági cselekvési területnek is lényeges környezeti vetületei vannak. A *vízzel* összefüggő jelentős célokról már volt szó a fentiekben.

A talajjal kapcsolatban a korábbi cselekvési irányokat erősíti meg a Program: a *talajminőség javítását, a talajszennyezés csökkentését, a sivatagosodásból is eredő talajpusztulás megállítását* [2.4, 3.9, 12.4, 15.3].

Az erdővel való tartamos gazdálkodás alapelveinek rögzítését követően az ENSZ Erdőfóruma (UNFF) dolgozott ki a Közgyűlés által jóváhagyott (nem kötelező jogi érvényű) nemzetközi erdővédelmi dokumentumot, amivel összhangban vannak a Program szerint 2020-ra elérendő célok [33; 15.2, 15.b].

A vegyi anyagok és a hulladékok környezeti és környezet-egészségügyi problémáit és feladatait már eddig is számos program és egyezmény taglalta (SAICM; POP és PIC egyezmény; Bázeli Egyezmény stb.). Az azokban foglalt főbb célkitűzéseket erősíti meg a mostani Program, amelynek alapvető szakpolitikai céljai: *helyes vegyianyagkezelés, hulladékcsökkentés, életciklus szemléletű hulladékgazdálkodás* [34; 3.9, 6.3, 11.6, 12.2-5].

A természeti katasztrófák és a kapcsolódó környezeti és technológiai katasztrófák tárgyában elfogadott nemzetközi programok (köztük a legutóbbi, azaz 2015-ben Sendai-ban jóváhagyott program) lényege tükröződik az új Programban, elsősorban a *hatékonyabb felkészülés és kárcsökkentés érdekében* [1.5, 2.4, 11.5, 11.b, 13.1].

A természeti és épített környezet egyetemes értékeinek a megőrzésére is utal a Világunk-2030 program [11.4].

Ökológiai rendszerek. A tengeri és szárazföldi ökológiai rendszerek védelme sok nemzetközi egyezmény és együttműködés tárgya. Ezeknek megfelelő célokat tartalmaz az új Program is 2020–2030 közötti céldátumokkal. Tehát olyan jelentős, már korábban is elhatározott célokról van szó, mint pl. a *biológiai sokféleség csökkenésének megállítása* [15.5], *az erdőirtás megfékezése, a hegyvidéki ökoszisztémák megőrzése, a védett fajok kereskedelmének megszüntetése vagy az özönfajokkal kapcsolatos problémák megoldása* [15.2-4; 6-8].

Éghajlatváltozás. A globális éghajlatváltozás ügyében az új Program véglegesítésekor nem lehetett megszabni semmilyen lényegesebb konkrét célt és feladatot, hiszen azokról külön tárgyalások keretében folytak az egyeztetések. Emiatt a Programban csak nagyon általános útmutatások szerepelnek, amelyek konkrétumok nélkül szorgalmazzák az *alkalmazkodási képességek megerősítését, a klímapolitikai intézkedéseknek a szakpolitikákba történő integrálását, a tájékozottság javítását, az intézményi kapacitások és a nemzetközi támogatások növelését* [13.1-3, 13.a]. A 2015 végén megszületett Párizsi Megállapodás határozta meg a 2020 utáni időszakra a teendők kereteit és úgy lehet venni, hogy a Világunk-2030 program *általános klímapolitikai célját* [13] a *Párizsi Megállapodásban foglalt rendelkezések részletezik*².

² Faragó T., 2016: A párizsi klímátárgyalások eredményei. Magyar Energetika, 1. szám, 8-12. o.
<https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/30268>

A végrehajtást elősegítő eszközök, együttműködési mechanizmusok

Finanszírozás. Az új Program általában megismételte, megerősítette a korábban elhatározott célok, eszközök jelentőségét. Így mindenekelőtt a legfejlettebb országok politikai „ígéretének” a betartását – a GNI évi 0,7 százalékának *ODA-hozzájárulásra*, ebből 0,15-0,20 százalékának a legkevésbé fejlett országok fejlesztésére fordítását – szorgalmazza, és ezt kiegészíti további, különösebb konkrétumok nélküli olyan feladatokkal, mint a pénzügyi eszközök „mobilizálása”, az adósságok kezelése, a beruházások elősegítése [17.1–5, 17.9; 43, 69]. *A fejlődők támogatásának fontosságát* az egyes célterületeknél is megjelenítik, így pl. a szegénység felszámolásánál [1.a], a mezőgazdaság kapcsán [2.a–b], az egészségüggyel összefüggésben [3.c], a vízre és szanitációra vonatkozó célnál [6.a].

Technológiai együttműködés. A 2015. évi addisz-abebai megállapodás előírta a *Technológia Támogatási Mechanizmus* (TFM) létrehozását, s azt formálisan útjára is indították 2015 szeptemberében a Világunk-2030 program elfogadásával együtt. E mechanizmus működési alapelveit, nagyon részletes szabályait is belefoglalták a Program szövegébe [70] amellet, hogy egyes célpontok maguk is jelzik az általánosan megfogalmazott feladatokat [17.6–8]. A fejlett országoknak a TFM működésében lényeges szerepe van.

Nemzetközi kereskedelem. Régóta napirenden lévő követelmény *a kereskedelmi rendszer olyan működése, amely nem érinti hátrányosan a fejlődő országokat és egyúttal számításba veszi a fenntartható fejlődés kritériumait*. E szempontok magukban foglalják pl. azt, hogy a környezeti előírásokat ne használják a fejlődőkkel szembeni kereskedelemkorlátozásra. A korábbi megállapodásokban elfogadott fő célkitűzések és teendők találhatók meg az új Programban is [2.b, 10.a, 17.10–12; 68].